Le nigra :

la tauro, la taureero e la kato

da Lenadi Moucina

***

rakonto originale skribita en Ido

*

19 mayo 2009

*Vu povas vidar lexiko *tauromakiala a la fino dil rakonto.*

Nigra katulo lojis en areno malgre ke la gardisto per sua bastono chaso-persequis lu. Ma la gardisto esis evoza e plu semblis Sancho Pansa kam Don Kijote e il ne povis kurar tam rapide kam felinulo, do la kato ne timis multe la bastono kande ol marchis sur la planki di sekureso, cirkum la rondo di la areno, o sur la muri di la bovokorti. Generale ol prizis la tranquileso di la edifico ube ol esis quieta, varmigante sua pelo ye la suno kande la tempo koldeskis od serchante koldeteso dum dii di somero.
Ma ol ne prizis la dii de *korido, la bruiso, la agitado e ita homi qui invadis la areno, la kavali, la muli, nek mem la tauri quin on inkluzis en la bovokorti o en la stablo.

Ula dio, kamiono haltis apud la muro di la areno ed, tra pordo streta, un sequante l'altra, sis tauri da famoza tauredukero andaluza, eniris la bovokorti. Granda tauri ye nigra pelo, granda korni nigra kun la diamanto pintoza, nigra okuli e nigra hufi.
La maxim sovaja ek la sis bovuli, tauro ye nigra sentimento, ne volis ke la altri lojas en sua korto, do la homuli donis un korto nur por lu, ube il maceris en sua obskura e splina soleso.
La korto esis quale quadrilatero, cirkondita per muri alta, di qua la kolmo-lineo esis kronizata per balkoni e voyi streta ube la homi povis cirkular sen timar la tauri. Tra un muro, pordo streta permisis enirar la korto por donar manjajo a la bestio. Avan la pordo, planki (dikeso 4cm; alteso 1.40m; larjeso 1.50m) shirmis la homi kontre la korni, ed altra plankari por sama sekureso esis an omna anguli di la bovokorto.
La kato multe prizis ta korto ube la suno varmigis lu sur la planki ube esis ilua loko maxim prizata por la siesto.

La tauro ruminante stacis apud la fasko de feno kande la kato, qua dormis sen movar nek pilo nek pedo, staceskis ed extensis sua pedi e sua kaudo, ed arkigis sua dorso. La tauro qua vidis la movado di la kato, iraceskis ed asaltis la planki ube la kato esabis dormanta. Tamen, ne esis la unesma tauro quan la kato vidis, olu bone savis, quale Picasso, ke la bovula kolero nur esis quaze blindajo, stupida blindajo e blinda violento! La sovajo basigis sua kapo ed martelagis e pintagis la bazo di la planki, nur facis ligna spliti.
Yen! a la kato, ne importis la kolero di la tauro, lu saltis adsur la sablo di la sulo ube per tri salti, refujas adsur altra plankaro. Lore la bestio sovaja chanjis de loko ed kornagis la nova sideyo di la kato qua saltis dop la planki. Kande la bovulo ne plu vidis la felinulo, ol ceseskis sua kornagado e retro-iris a sua feno e sua ruminado. Pose, la kato retro-iris adsur sua planki e ne plu movis, nek un pilo nek un pedo. La tauri lor ne vidis movado, do ne asaltis kontre la planki di la refujo ube somnolis la altra animalo.
Ma, se la kato movis nek un pilo nek un pedo, lu movis lente sua kaudo! La tauro vidis ta movado, lor, konseque, lu marchis vers ta movado por vidar to quo esis. La kato dormis nur ye un okulo. Kande lu evaluis ke la tauro esis tro proxim, lu quik staceskis, la pili herisanta, la kaudo erektanta ed : fif! fif! lu bramis minace.
Segun kelka autori, bovulo ne esus la bestio maxim inteligenta en tota mondo, tamen esus la maxim brava.
Do nia tauro asaltis la planki di la refujo e kornagis ed ankor kornagis e splitagis la ligno. La kato saltis a la sulo e pri tri salti refujis adsur la triesma plankaro. La tauro retro-iris a la centro di la korto, regardante la kato qua lente ociligis sua kaudo.
Kande la granda bestio nur movis sua kapo, ilua okuli sequis la ocilagi di la kaudo, quale se esus hipnotata, lore la kato bramis fif! fif! e staceskis bruske, lua kaudo tensesis vers la cielo, lua pili herisesis. Do la tauro *embestis kontre la kato qua saltis a la sulo e per tri salti refujis ankor adsur la unesma plankaro e sumnis ankor la tauro qua ankor embestis.
Kande la ludo, se esis ludo, ne plu plezis a la kato, lu quik insinuis su aden un truo di la muro ed iris dormar ye altra lito.
Tamen, omnadie, la kato eniris la korto di la tauro, sidis adsur la planki di sekureso, movadis lente la kaudo, e bruske staceskis, herisis sua pili e tensis sua kaudo ... quik saltis de la refujo a la sulo e de la sulo a refujo altra. La tauro sempre asaltis kontre la planki, splitis la ligno e nulo plu!

***

Tauri qui vartas en korti di areni esis por esor mortigata. Ne multa jorni sucesis kelka nokti kande la taureeri venis por regardar sua adversi. La homi marchis sur la alta voyo ye la kolmo di la muri di la bovikorti. Ibe, li diskutis e diskutachis pri la pili, la pelo, la korni, la okuli, la hufi, la longeso di la kolo di omna tauro ed la supozebla maniero ke oli *embestos lor la *korido, ed altra kozi di homi di la mikra mondo taurala.
La kato nigra ne prizis multe ta pelmelo de voci, de movadi de homi, nek la invado de lua dormo-chambro. Yen! lua domo esis lua domo! Ka ne? Lu ne volis subite ekirar sua lito de planki ube la suno varmigis lua pelo. Do lu movis nek un pilo, nek un pedo ; ma la kaudo! Lu ne povis fixigar lua kaudo qua vivis sua vivo sen konsentir askoltar la voco di cerebro.
La tauro, ja iracigita da la homi, ne plu longatempe toleris ta kaudala movado, il asaltis la refujo de planki, kornagis e splitis la ligno. La kato saltis vers altra plankaro, la tauro asaltis ankor ed ankor la kato herisis sua pili, la tauro kornagis ankor ed ankor la kato saltis ye la refuji...
-Regardez! Regardez! Maestro! la kato qua taureas!
La maestro, famoza taureero, kronizito per nigra hararo e plena de tristigata obskura humoro, sive ke ne suportis ke altru taureis ilua tauro, sive ke esis supersticoza, do iraceskis e klamis kontre la kato:
- Forirez! Forirez! Kato di la Diablo! Ekirez la korto, nigracha bestio da la desfeliceso!
Il klamis o kriis mem altra parolachi quin me ne povas skribar hike.
Il deprenis sua ledra shuo quan lansis vers la kato. Olu regardis atenceme la tauro qua asaltis la planki e ne vidis la shuo qua atingis lu. La kato saltis adsur la sulo e quik departis ek la korto tra truo en la muro.

***

La vespero de *korido arivis sub la suno e la blua cielo sen nubi. Vere, vespero revata por la taurokombato. Fakte, multa viri e multa mulieri iris joyoze aden la areno, la muzikisti pleis, la taureeri defilis, Sioro Prezidanto ektiris la blanka tuko, la pordero apertis la pordo di la boveyo e tauro nigra saltis aden la sabla rondo.
Ma! la unesma tauro ne esis bona, la duesma febleskis quik, la triesma esis fugero fugeranta! La spektanti klamis : "Tauri! Tauri! ni volas tauri!".
Tamen, la quaresma saltis aden la rondo kun multa forteso e rekte kuris vers la plankaro ube un taureero vokis olu per movado de mantelo. La bestio iracema asaltis la planki e mortigis su kontre la fosto. La Prezidanto ektiris la verda tuko e la muli arachala ekirigis la tauro mortinta de la rondo. La nova tauro esis nek bona nek mala, la taureero esis nek bona nek mala e la spektanti aplaudis polite.
La taureero ye nigra hararo e tristigata humoro devis taureor la kinesma bovulo.
" Nula kinesmo mala" on dicis hike e ibe en la gradegi. To es anciena sentenco di la *korido, ed irgatempe vera. Fakte, nia ja konocita tauro ye nigra pelo e iracema konduto en la bovikorto, ekiris del koridoro di la boveyo, asaltis la homi qui kuris kun mantelo en la manuo. La maestro, splendide kalma, splendide kurajoza, donis splendida *veroniki a la tauro, sur la korno sinistra e sur la korno dextra. Olé! olé! la spektanta turbo klamis sua astonego, sua joyo, sua entuziasmo. Olé! Olé! Kronigante sua laboro per mantelo, la maestro donis la paso eleganta, la tre simpla ma tre desfacila paso per kapoto, la mi-veroniko ye revo, por afisho, digna di antologio. Oléééé!
Ta maestro, vere, to esis maestro.

La tauro asaltis la kavalo pikala tri foyi kun multa vigoro, koaktis la kavalo a regresar, finale renversis kavalo e pikero. Olé tauro! La *banderiyeri kuris adinter la korni di la sovajo qua *embestis bonege, ed ili stekis tri pari de dardi! Olé banderiyeri!
Lore, importis nek la unesma nek le cetera, nur nun esis verajo, dicajo de vereso di la taurokombato. Kande la matadoro *brindis a la spektantaro, la homi stacis ed aplaudis vigoroze, pose li sideskis por vidar la tre vartata laboro per la reda serjo.
La maestro esis vere *muleteestro, do la tauro pasis e ripasis avan la gambo di la homo vestizata da lumo, qua *tempelis la asalti da la sovajo, per la manuo basa, e nultempe la korni atingis la trompilo ek reda serjo.
Forsan la tempo pasis tro rapide.
Kande la kloko, la terorema kloko de mortigar la tauro arivis, la muziko taceskesis, per lasta muleteago adsub la muflo, la matadoro lasis la bestio inter la lineo blanka e la planki di la rondo ed marchis kalme vers sua servisto qua stacis sekure dop la planki e qua donos a lu la mortigiva espado.

Tamen, la spektanti rideskis!
Quo eventis!
Eventis ke nigra kato esis marchanta sur la kolmo di la planki, cirkum la rondo di la areno.
- Regardez! Regardez la kato taureera!

Fakte, la kato, avan la tauro, staceskis bruske, herisis sua pelo, tensis sua kaudo e la tauro lansis sua lasta movenergio kontre la kato, ma kornagis nulu, nur la aeri, nam la kato ja saltabis sur la sulo dop la planki ed ekirabis la rondo tra truo en la muro.
La nevrasteniika maestro ne plu povas bone mortigar la tauro : unfoye la espado pinchis, dufoye la espado pinchis, ye la triesma foyo la lamo penetris aden la korpo di la tauro, ma ne sat bone por mortigor bestio de 573kg... La trumpeto trumpetagis, unesma avizo! La matadoro volis uzar la kruco-espado, ma la tauro ne mem basigis la kapo e la espado ne povis enirar la kranio. La trumpeti sonis duesme, triesme, e la tauro vivanta ekiris la rondo e la maestro ekiris la areno sub la siflaji da grupi de spektanti.

***
En la bucho-korto, la kulteli di la buchisti mortigis la tauro, e la kato furtis un peco di bovala pulmono kom manjajo por sua dineo.

****

Lexiko:

***banderiyo** : bastono kun dardo ed ornato per bendeti de papero koloroza quan la dardero (*banderiyero) devas stekar en la dorso di la tauro.*
***brindisar** : Dedikar la morto di la tauro a persono por honorizar lu, o a la spektanti tote. En Ido, la vorto hispanatra havas nur senco ye la taurokombato,*
***embestar** : quaze asaltar, ma on opinionas ke la vorto « asalto » ne exakte expresas la ago di la tauro qua kuras vers la taureero. Por ta kazo, on darfas uzar la nova verbo *embestar, segun la Hispana. Forsan ta vorto nur uzesos ye jargono tauromakiala, quale Franca ube la verbo « embister » konocesas nur da *aficianti (homi qui prizas la taurokombato, qui havas *aficio).*
***kapoto** : La kapoto de taurokombato ne es altra kozo kam transformo de la vesto. Hodie, ek tego-telo, se ne havas kapuco, havas ankore kolumo sen utileso, do ni povas uzar la nomo kapoto pri la taurokombato.*
***korido** : spektajo, kun generale 6 tauri ed 3 espaderi kun ilia esquadani, dum quo irga esquado taureista kombatas un tauro e finale la espadero mortigas ol, pos la laboro per peco ek reda serjo. *Korido es spektajo ube HOMI kombatas tauri, ne similesas spektajo ube tauri interkombatas (En India, Korea...)*
***muleteo** : peco ek serjo reda, quan la taureadoro uzas por erorigar e deviacar la tauro de su.*
***tempelo** : temperar la asalto de la bestio, ed ... mult altra kozi. La vorto hispana « templar » uzata en taurokombato ne dicas nur temperar ma anke misterioza nociono pri quon multa verki skribesis, skribesas e skribesos! Do Ido mustas uzar vorti specala pri ta nociono tante baroka apud la vorto temperar : la tempelo, tempelar tauro, kapoto tre tempelato, la tempelo del matadoro, la tempelo de la muleteo ...*
***taurear** : arto del kombato kontre la tauri segun la reguli hispaniala.*
***tauromakio** : kombato kontre (o ludo de homi kun) tauri. (Hispana: tauromaquia; Franca: tauromachie)*
***veroniko** : nomo di paso per kapoto. On donis ta nomo pro ke la kapoto tenesas quale Santa Veronika tenis la texajo quan el tensis a Iesus, segun la ikonografio tradicionala di Kristo.*

